Петро ХОМИН

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ЗВІТНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ РИНКУ

Характерною рисою адміністративного регулювання економіки серед інших була й організація деталізованої звітності про всі господарські процеси, що відбувались у виробничо-фінансовій діяльності підприємств, у тому числі і сільськогосподарських. У зв'язку з цим звітність була і громіздкою за обсягом інформації, і дуже частою за періодичністю. У багатьох випадках організовувалась навіть щоденна звітність про технологічні процеси в рослинництві (снігозатримання, закриття вологи, боронування, догляд за посівами тощо) і тваринництві (парування корів і телиць, разових та основних свиноматок, отелення корів, опороси свиноматок, окоти овець і т. ін.).

Надмірна деталізація і періодизація звітності замість сприяння обґрунтованості управлінських рішень, як правило, зумовлювала лише непродуктивні витрати робочого часу працівників бухгалтерського обліку та управлінців різних рівнів на рутинну обробку таких звітних даних. Наші спостереження під час роботи в апараті Сокальського управління сільського господарства Львівської області свідчать, що корисність такої інформації для керівників району, спеціалістів апарату управління була практично нульовою. Не зважаючи на те, що така звітність була щоденною, вона не відображала реальності на момент подання. Відсутність надійного зв'язку, оскільки відомості про хід виробничих процесів подавались телефоном або через радіозв'язок диспетчерського пункту, а також великий обсяг такої інформації спричинювало те, що на її збір витрачалось понад половину робочого дня спеціалістів чи диспетчерів. Решта частина дня йшла на опрацювання даних, їх розмноження у потрібній кількості примірників, що при відсутності автоматизованих робочих місць є дуже трудомістким і тривалим процесом. Внаслідок цього дані такої звітності виявлялись застарілими, а якщо врахувати помилки та збої у збиранні інформації, то її неточності, які були досить частими, різко знижували ефективність використання цих даних.

Тому в ринкових умовах методологічні засади формування звітності повинні бути іншими, бо зайва і надмірно деталізована та періодизована звітність зумовлює хаотичний і несистемний характер використання наявної у ній інформації, перевантажує робочий день керівників і спеціалістів, позбавляє їх можливості забезпечувати достатній рівень обґрунтованості управлінських рішень, особливо таких, які розраховані на перспективу. Це знижує ефективність управлінської праці, свідченням чого, на нашу думку, є низька результативність вітчизняного виробництва в порівнянні з країнами ринкової економіки.

Звичайно, пояснювати лише цією причиною відставання сільського господарства України навіть від таких держав, де природно-кліматичні умови значно гірші (Німеччина, Фінляндія), не можна. Однак ми переконані, що відсутність методологічних розробок, які б давали змогу забезпечувати наукову обґрунтованість методики організації звітності згідно з потребами управління є одним з факторів, що протидіють ефективному використанню виробничого потенціалу галузі. Тому вважаємо, що, поряд зі створенням цілого ряду умов, які забезпечують перехід до ринкових відносин у галузі сільського господарства як безальтернативної запоруки для різкого нарощування виробництва сільгосппродукції і його високої економічної ефективності, необхідне здійснення кардинальних заходів щодо організації звітності.

Однак проведення таких заходів зовсім не означає зниження ролі звітності в забезпеченні науково-обґрунтованого рівня управління сільським господарством в умовах ринкових відносин. На думку автора, однією з головних рис ринкових відносин у народному господарстві (у т. ч. сільськогосподарському виробництві) є неможливість адміністрування в управлінській діяльності.

© Петро Хомин, 2002.

Поряд з цим, у ринкових умовах господарювання на окремі сторони діяльності його суб'єктів розповсюджується комерційна таємниця. Тому для забезпечення ефективної управлінської роботи тут посилюється важливість звітності як джерела даних для аналітичного опрацювання і формування такої інформації, яка дає змогу обґрунтовувати оптимальні дії працівників апарату управління.

Потреба у звітності в ринкових умовах об'єктивно випливає з вимог застосування вивірених економічних важелів регулювання пропорцій розширеного відтворення у галузі сільгоспвиробництва, бо, як свідчать дослідження зарубіжних вчених у галузі управління, поряд з інтуїцією, не менш важливим фактором для забезпечення обґрунтованості та оптимальності управлінських рішень, є інформаційне забезпечення. Оскільки психологія і біологія інтуїції досі не досліджена з достатньою вичерпністю, насмілимось висловити припущення, що вона формується на підставі складної трансформації у розумовій діяльності людини, набутої нею у минулому та здобутої у процесі поточного осмислення інформації. Від всебічності інформаційного забезпечення розумової діяльності управлінських працівників, на думку автора, залежить і глибина інтуїтивності, її адекватність об'єктивним економічним процесам і законам. Приміром, відомо, що велику роль у забезпеченні обґрунтованості дій керівників і спеціалістів відіграє набутий ними практичний досвід, який повинен бути органічно поєднаний з професійними теоретичними знаннями. Досвід же, за нашим переконанням, це нагромадження всебічної інформації, яка запам'ятовується людиною і є основою для вибору нею оптимальних рішень, у тому числі й неординарних, хоч останні і не випливають безпосередньо з набутого досвіду.

Отже, процес формування і формулювання неординарних рішень не є безпосереднім наслідком інформаційного забезпечення розумової діяльності людини, в тому числі й управлінської. Однак участь у цьому процесі інформації, якою володіє індивід, на нашу думку, незаперечна.

Зокрема дослідження зарубіжних вчених свідчать про те, що при прийнятті рішень інтуїтивні відчуття у більшій мірі впливають на цей процес у керівників вищого ешелону влади, тобто тих, які, як правило, мають значно ширшу інформацію і більший практичний досвід [2, 3, 5]. Практичний же досвід, на нашу думку, є продуктом діалектичного засвоєння інформації протягом тривалого періоду, що дає можливість сформувати як професійну впевненість працівників, так і їх фундаментальні знання і розуміння проблем, з яких приймають управлінські рішення. Зовні це виглядає як прийняття рішень винятково на основі інтуїції.

Унаслідок особливостей природи людини, накопичена нею інформація проходить у процесі розумової діяльності складне препарування, у результаті якого визначаються багатозначні діалектичні взаємозв'язки та закономірності, що відображають як ті процеси, котрі вже відбувались у дійсності, так і такі, які можуть виникнути в перспективі після прийняття відповідних управлінських рішень.

Таким чином, вихідним методологічним аспектом, що визначає необхідність і роль звітної інформації для здійснення управління сільгоспвиробництвом, на думку автора, має бути її адекватність тим процесам, що відбуваються при розширеному відтворенні в галузі, з одного боку, та потребам працівників сфери управління щодо необхідного обсягу інформації і можливостям її засвоєння – з іншого. Такий методологічний підхід зумовлює визначення обсягу звітної інформації, який необхідно враховувати при організації звітності сільгосппідприємств. У ньому відображають діаметрально протилежні вимоги до системи звітності у сільгоспвиробництві, які можна схематично зобразити як різноспрямовані вектори, під впливом яких формується система звітних показників: максимізації і мінімізації обсягу звітних показників. Зокрема з розвитком наукових досліджень методологічного та методичного забезпечення звітності проходить процес застосування нових звітних показників, які глибше відображають досягнуті результати діяльності підприємств, і це зумовлює розширення кола показників, що використовуються в управлінській діяльності. Тож, наприклад, показники собівартості сільгосппродукції у річних звітах почали наводитись у 60-их рр., а валовий дохід – у 70-их рр. і т. ін.

Дія вектора мінімізації обсягу звітних показників зумовлюється обмежуючими чинниками, до яких належать рівень технічної оснащеності бухгалтерського обліку, спосіб опрацювання звітної інформації і законодавчі обмеження, наприклад з огляду на комерційну таємницю. З розвитком

комп'ютеризації облікової та аналітичної роботи, створенням скрізь для цього автоматизованих робочих місць ці чинники справляють щораз менший вплив на склад і обсяг системи звітних показників, що використовуються в управлінській діяльності.

До того ж, слід зазначити, що обсяг звітних показників у великій мірі залежить і від рівня компетентності працівників сфери управління, загальної нормативно-правової бази, що існує у господарському механізмі на кожному певному етапі [1, 4]. При волюнтаристському підході до здійснення управлінських функцій як на макро-, так і на мікрорівні вектор максимізації звітних показників домінує над вектором їх мінімізації.

Тому система звітних показників на кожному етапі розвитку виробництва регулюється загальними правовими та нормативними актами, які діють у цей період. В умовах ринкових відносин, коли доступ до внутрішньої інформації, що становить комерційну таємницю, значно обмежується або навіть забороняється, актуальність вибору оптимальної системи звітних показників значно загострюється.

Література

1. *Крылова Т. Б. Выбор партнёра: анализ отчётности капиталистического предприятия. – М.: Финансы и статистика, 1991. – 183 с.*
2. *Миддлтон Д. Бухгалтерский учёт и принятие управленческих решений / Пер. с англ. Под ред. И. И. Елисеевой. – М.: Аудит, ЮНИТИ, 1997. – 408 с.*
3. *Нидлз Б., Андерсон Е., Колдвелл Дж. Основные принципы управленческого труда // Бухгалтерский учёт. – 1991. – № 6.*
4. *Пушкар М. С. Тенденції та закономірності розвитку бухгалтерського обліку в Україні. – Тернопіль: Економічна думка, 1999. – 422 с.*
5. *Райс Э. Бухгалтерский учёт и отчётность без проблем / Пер. с англ. – М.: Финансы, 1997. – 242 с.*